



Tvorba textu

MODUL 3/a

Gramatika v odborném textu

Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.
Katedra informačních studií a knihovnictví FF MU

Skloňování

- Mužský rod – pozor na vzor (př. regenschori, hippie) – substantiva na i, í, y, e, é
- Ženský rod – vzor idea (odysea, orchidea), zvláště množné číslo

- Často mluvil o svých vzletných ideích.
- Často mluvil o svých vzletných ideách.
- Často mluvil o svých vzletných idejích.

Skloňování cizích jmen

Mužský rod

- zakončení na **h, ch, k, r, t, d, n, g, m, n, l, p, b, v, f** ve výslovnosti se skloňuje podle vzoru **pán**
 - **Ford, Bertrand, Shakespeare**
- Podle vzoru **pán** se skloňují i jména zakončená na **e**
 - **Goethe, Rilke, Heine, Nietzsche**
 - Je ale možné i adjektivní skloňování ... **ufff**
- Dle vzoru **muž** se skloňují jména zakončená na **s, z, š, č, j, dž**
 - **Francis, Fray**
- Zakončení na **a** dle vzoru **předseda - Zola**

Zájmeno já

- Mně to nebaví.
- Na mě raději nemysli.
- O mě se toho namluví...
- Dej to mě!

- Pomůcka: když řekneme tebe, sebe, tam patří **mne**
když řekneme tobě, sobě, tam patří **mně**
- Jazykový cit - **mne**

Zájmeno jenž

- Pozor, málokdo umí správně používat, ale je běžnou součástí odborného textu – v řetězených vedlejších větách, navíc působí odborněji než jeho ekvivalent **který**
- Singulár: jenž, jež, jež
- Plurál: životné – již, neživotné – jež, jež, jež
- Na toto zájmeno se raději vždy podívat do Pravidel českého pravopisu

Číslovky

- Mám dvěšťě padesátpět párů bot.
- Mám dvěšťě pět a padesát párů bot.
- Mám dvě stě pětapadesát párů bot.
- Mám dvěšťěpadesátpět párů bot.
- Mám dvě stě padesát pět párů bot.

Číslovky

- Každé slovo se píše zvlášť, kromě názvu čísel od 21-99 ve tvaru se spojkou **a**
- **jedenadvacet x dvacet jedna**
- Výjimka je ve u vypisování složenek – celé číslo se píše dohromady 😊
- Pozor na psaní tečky za číslicí vyjadřující řadovou číslovku (**nepíše se za letopočtem**)
- **í, ý na konci je nepřípustné**

Slovesa

- Pozor na tvary kondicionálu **bych, bys, by, bychom, byste, by**
- Přechodníky – raději nepoužívat, málokdo je ovládá
- Nesa, nesouc, nesouce, ale prose, prose, prosíce, čta, čtouc, čtouce
 - Vždy záleží na koncovce slovesa ve třetí osobě plurálu přítomného času (koncovka **ou** či **(j)í**)

Předpony s a z

- Sedřít x zedřít
 - Slít x zlít
 - Svolat x zvolat
 - Stěžovat x ztěžovat
-
- O pravopisu rozhoduje význam, a nikoli výslovnost či gramatické zařazení

Předpony s a z

- S – směřování dohromady (sezvat, sjet se, spořádat)
- S – směřování shora dolů (spustit)
- S – směřování z povrchu pryč (svádět)
- S – několik ustálených případů (schovat se, skonat, slevit, stěžovat si, strávit)
- Z – výsledek děje slovesa základového (mění se vid): zfilmovat, zkomplikovat, zředit
- Z – dokonavá slovesa vzniklá z podstatných jmen s významem stávat se nějakým (ocel – zocelit, hudba – zhudebnit)
- Z – tradice (zkoumat, zpívat, zpytovat)

Vyjmenovaná slova

- brzy, lisina , lísat se, pykaná, syvý, vižle, brzyčko, nachomýtnout se
- Nejsme schopni zapamatovat si je, na rozdíl od dětí. Avšak naše naděje je v obrazové složce paměti – většinou si správnou podobu pamatujeme. Když nevíte, tak si to slovo napište. 😊

Vyjmenovaná slova

- Po tvrdých souhláskách píšeme **y**
- Po měkkých souhláskách píšeme **i**
- Pozor na slova cizího původu – titulek, skica – obraťte se s důvěrou na Slovník cizích slov
- Po obojetných různě, proto se učíme vyjmenovaná slova, slov s **y** je méně

Psaní velkých písmen

Vlastní jméno

Jev hodnocený pisatelem jako významný (píši Ti, Jeho Milost)

Začátek větného celku

Zkratka či značka

- Pozor: neřídit se angličtinou
 - grafický design, interakční design
- Hostinec U Medvídků, hostinec u Medvídků, hostinec U medvídků, hostinec U Medvídků
- U Trati x U trati
- Bílá hora x Bílá Hora

Velká písmena - vlastní jména

- Odlišují určité a jednotlivé osoby, zvířata či věci od jiných podobných osob, zvířat a věcí
- *Vysoké Tatry, Anička, Sokol* (organizace)
- Sousloví – velkým se píše první slovo
- Pokud jsou další slova v pořadí také vlastními jmény, také se píší velkým písmenem (kromě předložek)
- *Devatero pohádek x Univerzita Karlova*
- *Rokytnice v Orlických horách*
- *Severní Amerika, západní Evropa*

Velká písmena – vlastní jména

- Pokud na prvním místě stojí obecné jméno, píše se malým: most Legií, nábřeží Bedřicha Smetany
- **ALE** Náměstí Míru – pokud je to zastávka
- S velkým písmenem se dále píše: jména kolektivů (Plavci, Čech, Evropan), náboženské bytosti (Pán Bůh), nebeská tělesa (Velký vůz), světadíly, země, ostrovy, vodstva (Severní ledový oceán), instituce (Akademický senát FF MU), jedinečné vědecké práce (Čítanka pro 3. třídu)

Psaní čárek ve větě jednoduché

Několikanásobný větný člen

- druhé, přepracované vydání
- druhé přepracované vydání

Několikanásobný větný člen

- **Odděluje** se čárkou, pokud není spojen spojkami **a, i, ani, nebo, či** ve významu slučovacím:
 - Nejčastěji jsou bez spojky
 - *Kupte si pečivo, mléko, maso...*
- **Nebo** jsou spojeny spojkou v různém významovém poměru
 - *Zajímavá, ale náročná práce*
 - *Vaše chování je nehezké, ba nepříjemné.*
 - *Ani tuky, ani cukr*
 - *Otec poručil, a Toník se šel učit.*

Několikanásobný větný člen

- Čárkou se **neodděluje** spojení slučovací se spojkou a, i, ani, nebo, či
- Ani pokud jsou s vytýkací částicí či příslovcem
 - *Byl to chytrý a přitom tichý člověk*
- POZOR – spojení **a tím**
 - *Jeho myšlenky jsou svobodné, a tím i pokrokové.*
 - *Uděláme vlastní obchod a tím zvýšíme obrat prodejny.*
- Ustálená slovní spojení
 - *Křížem krážem, pečený vařený, před pěti šesti lety*

Přívlastek volný a těsný

- *Vlezlou zimu znásobuje hustá mlha, táhnoucí se od řeky.*
 - *Vlezlou zimu znásobuje hustá mlha táhnoucí se od řeky.*
 - *Mé rozhodnutí, přihlásit se na konzervatoř, bylo pevné.*
 - *Mé rozhodnutí přihlásit se na konzervatoř bylo pevné.*
-
- **Přívlastek volný** je informace navíc, může být vypuštěna bez změny významu věty, odděluje se čárkou.
 - **Přívlastek těsný** by změnil smysl věty, čárkou se neodděluje.

Přístavek a samostatné větné členy

- Je spojení dvou či více výrazů, které označují tentýž jev skutečnosti
- Většinou se oddělují čárkou
 - *Byla to Blanka, přítelkyně z dětství.*
 - *Obrazy Václava Špály, vynikajícího českého malíře, jsou vystaveny v Národní galerii.*
- Dále se oddělují čárkou samostatné větné členy
 - *Přísnost, ta musí být. Já bych spala, i ve stoje.*

Doplněk a vsuvka

- Čárkou se odděluje doplněk ve formě přechodníkové konstrukce
 - *Stařec, opíraje se o hůl, do daleka křičel.*
- Vsuvka je věta či slovní výraz vložený volně do věty
 - *V celé bytovce, při zajišťování pořádku, má domovnice silné slovo.*

Infinitivní konstrukce

- Je-li infinitiv větným členem, čárka se nepíše
 - **Sedět** u nejlepšího koňaku a nemít přitom co říct není zrovna příjemné.
- Pokud k infinitivu odkazuje zájmeno to, čárka se píše
 - **Sedět** u nejlepšího koňaku a nemít přitom co říct, **to** není zrovna příjemné
 - Spokojil se s tím, zajít si jednou za čas do hospody.
 - Tohle vědět včas, nikam raději nejdu.

Čárka v souvětí

Souřadné souvětí

- čárka se píše, pokud nejsou věty spojeny spojkami a, i, ani, nebo, či ve významu slučovacím
 - *Přišel tam Petr a začal převelice plakat.*
 - *Rychle se otočil, ale les za ním byl tichý.*
- Pokud mají spojky a, i, ani, nebo, či význam jiný než slučovací, čárka se píše
 - *Knihy ho nebavily, ani tento román ho nepotěšil.*
 - *Byla rozumná, a proto raději mlčela.*

Čárka v souvětí

- Pozor na spojku **nebo** a **či**, je důležité poznat poměr mezi větami
 - *Být, či nebýt?*
 - *Něco si ušiji nebo upletu.*
- Vztah neslučitelnosti
- Vztah výběru z více možností

Shoda podmětu s přísudkem

- Podmět se s přísudkem shoduje v osobě a čísle, a pokud je to možné, tak také v rodě a životnosti
- *Dítě plakalo, otcové utekli i matky utekly, děvčata slzela, stromy hořely.*
- Pozor na množné číslo středního rodu, v hovorové češtině jsme zvyklí na koncovku y – děvčata plakaly, témata seminárních prací vznikly ☹️

Procvičení učiva - zadání

František s Josefem b...l... dobrým... přátel.... Jednou se rozhodl... že spolu v...raz... na v...let. Josef jako dest...naci zvol...l ...ižní ...echy. František chvíli přem...šlel ale nakonec ...volil. Cesta b...la neobv...klá potkal... slep...še s dvěma... mláďaty.... Když šl... přes pole minul... velké otep... slám.... Po nějaké době se zastav...l... v dřevě...é restauraciednorožce. Obsluhoval... zde dvě žv...kající ženy které byl... velmi b...stré. Uvařil... hostům ob...d a během odpoledne jim přinesl... několik p...v. Když se František s Josefem v...potácel... ven ocitl... se u v...sutého mostu. Bylo s...chravo což jim s...tuaci ...těžovalo. František v...kročil jako první Josef si nahlas ...těžoval ale brz... Františka následoval. Most hrdi...ě překročil... oba už ale z...val... únavou. Došl... k hotelu U ...erveného kůzlete ob...dnal... si pokoj s dvěma... postelem.... Popřál... si dobrou noc a brz...čko usnul....

Procvičení učiva - řešení

František s Josefem byli dobrými přáteli. Jednou se rozhodli, že spolu vyrazí na výlet. Josef jako destinaci zvolil jižní Čechy. František chvíli přemýšlel, ale nakonec svolil. Cesta byla neobvyklá, potkali slepýše s dvěma mláďaty. Když šli přes pole, minuli velké otepi slámy. Po nějaké době se zastavili v dřevěné restauraci U Jednorožce. Obsluhovaly zde dvě žvýkající ženy, které byly velmi bystré. Uvařily hostům oběd a během odpoledne jim přinesly několik piv. Když se František s Josefem vypořádali ven, ocitli se u visutého mostu. Bylo sychravo, což jim situaci ztěžovalo. František vykročil jako první, Josef si nahlas stěžoval, ale brzy Františka následoval. Most hrdinně překročili, oba už ale zívali únavou. Došli k hotelu U Červeného kůzlete, objednali si pokoj s dvěma postelemi. Popřáli si dobrou noc a brzičko usnuli.

Zdroje - výběr

- Čechová, Marie a kolektiv autorů: *Čeština – řeč a jazyk*. ISV nakladatelství, Praha 1996.
- Kolektiv autorů Ústavu Českého jazyka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně: *Příruční mluvnice češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995.
- Webináře dr. Pavlíny Mazáčové
 - *Jak mít odborný text pod kontrolou*
<http://1url.cz/etE2R>
 - *Co se děje ve větě jednoduché*
<http://1url.cz/utE23>
 - *Dobrodružství s českým souvětím*
<http://1url.cz/VtE2k>

Kontakt

Autorka studijních materiálů:

- Mgr. Pavlína Mazáčová, Ph.D.
- pmazacov@phil.muni.cz
- Profil: <https://www.muni.cz/lide/6795-pavlina-mazacova>

